

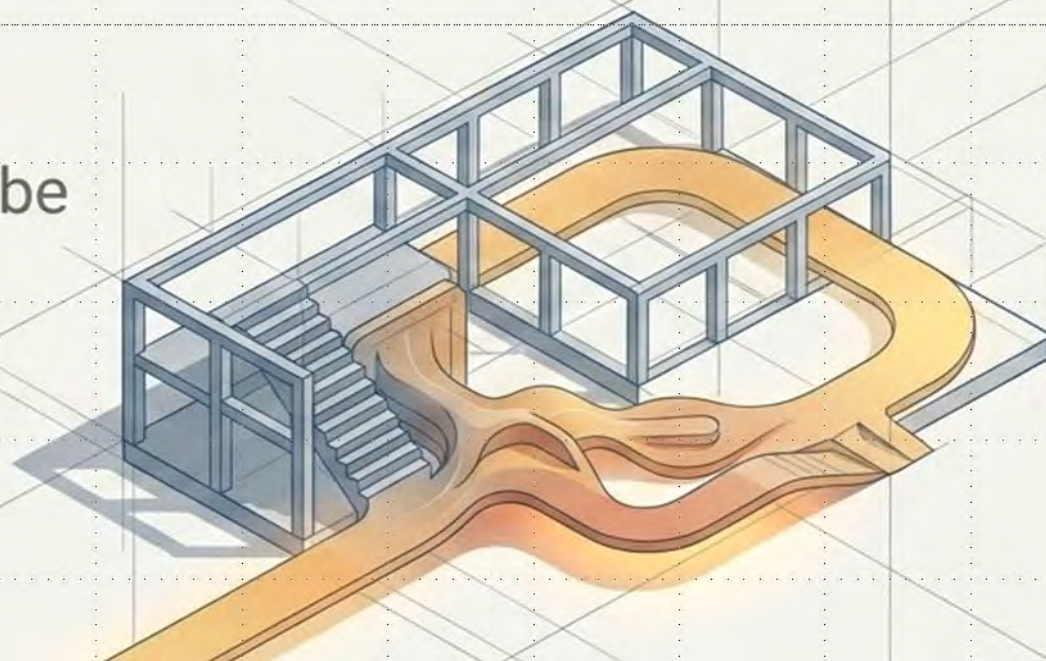
Dostopnost grajenega okolja za vse



Načrtovanje prostora in dostopnost

Od odpravljanja ovir do univerzalne družbe

Avtor: Pavli Koc



Dostopnost ni nadstandard, ampak ustavna pravica

Pravna podlaga (Slovenija & ZN)

Konvencija ZN o pravicah invalidov ter 14. in 52. člen Ustave Republike Slovenije.

Pravna podlaga (Evropske direktive)

- Direktiva o dostopnosti storitev (Direktiva (EU) 2019/882): ureja dostopnost ključnih storitev in proizvodov na trgu.
- Direktiva o gradbenih proizvodih (Uredba (EU) 305/2011): določa tehnične specifikacije z vidika dostopnosti grajenega okolja.

Osebna okoliščina

Invalidnost je v ustavi opredeljena kot osebna okoliščina, na podlagi katere je diskriminacija strogo prepovedana.

Cilj

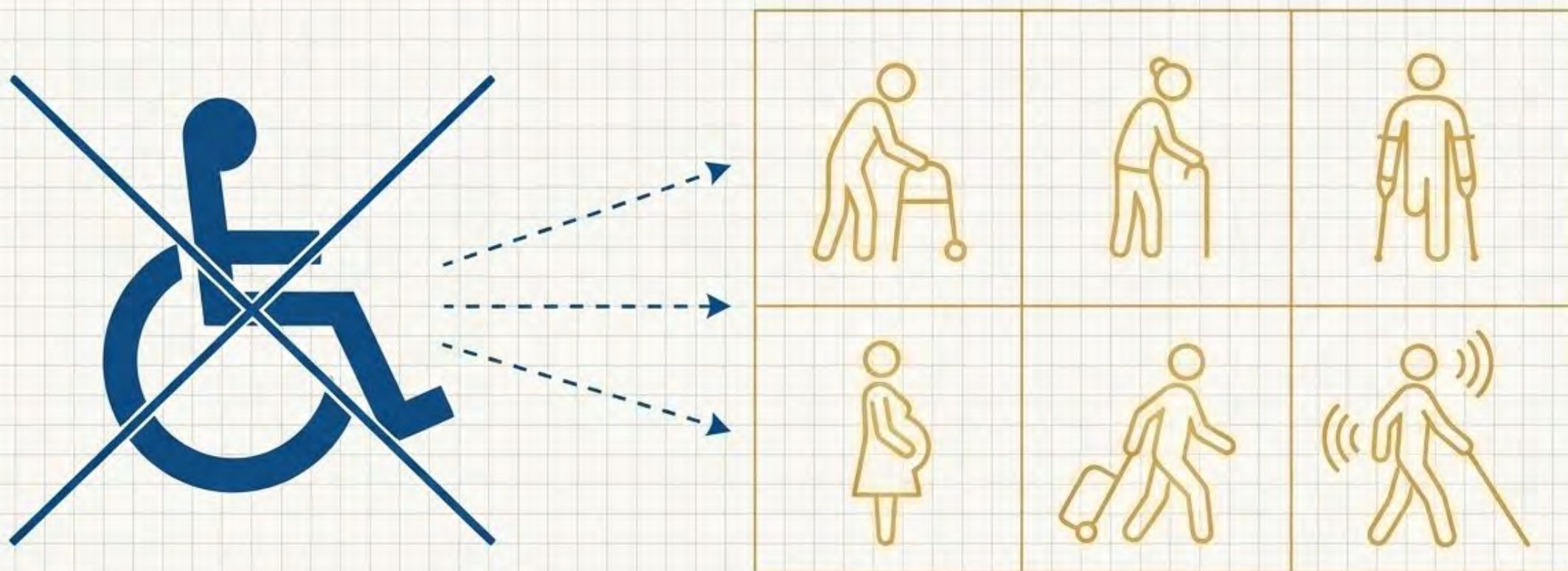
Neodvisno življenje in polno sodelovanje na vseh področjih življenja.

**»Dostopnost je
predpogoj za
uveljavljanje
političnih in
državljskih pravic.«**

(Vir: ZaVse/4ALL)

Zmotno prepričanje o manjšini

Dostopnost grajenega okolja ni več specifično vprašanje manjšine. Je temeljni standard kakovosti prostora, ki služi celotni družbi v različnih življenjskih obdobjih. Zakonodaja je to realnost že prepoznala.

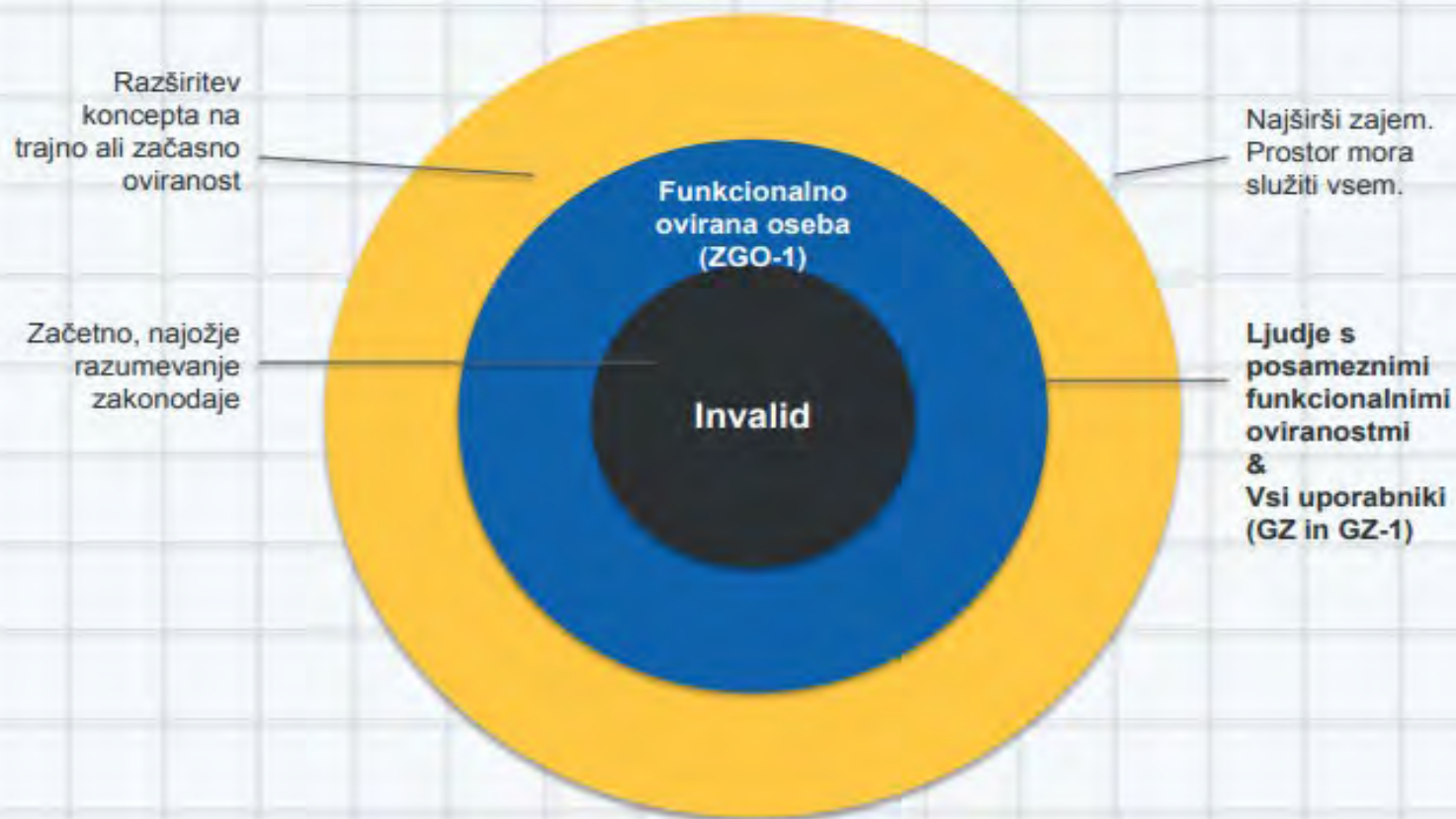


Demografija uporabnikov prostora

12–13 %

Delež invalidov v prebivalstvu Slovenije

- (gibalo ovirani, senzorno ovirani, osebe z motnjami v duševnem razvoju).



»Odprava ovir za invalide pomeni odpravo ovir tudi za vse druge kategorije ljudi.«

Univerzalno oblikovanje presega zgolj funkcionalnost



Definicija

Oblikovanje prostora, proizvodov in storitev, ki so čim bolj uporabni za vse ljudi, brez potrebe po naknadnih prilagoditvah.

Vizitabilnost

Osnovni standard, ki zagotavlja, da lahko objekt obišče vsaka oseba (npr. dostop do bivalnega prostora in uporaba sanitarij).

Cilj

Prehod od specializiranih rešitev za invalide k vključujočemu okolju za vse življenje.

Miselni preskok od naknadnega prilagajanja k univerzalni graditvi

Retrofitting (Odpravljanje grajenih ovir)



- Naknadno prilagajanje.
- Reševanje problema za specifično manjšino.
- Prostor ostaja ločen.

Univerzalni dizajn (Univerzalna graditev in uporaba)



- Oblikovanje od začetka za vse.
- Reševanje problema na ravni celotne družbe.
- Prostor je vključujoč in enoten.

Od preteklosti do sodobne gradnje

Dimenzija	Stara paradigma (ZGO-1)	Nova paradigma (GZ / GZ-1 / ZIMI-D)
Cilj gradnje	Odpravljanje že obstoječih grajenih ovir.	Univerzalna graditev in vnaprejšnja dostopnost vseh storitev.
Tarčna skupina	Invalidi in ozko opredeljene funkcionalno ovirane osebe.	Ljudje s posameznimi funkcionalnimi oviranostmi (vključno s starši, starejšimi, začasno oviranimi).
Pristop k prostoru	Naknadno prilagajanje (ločeni vhodi in klančine).	Vključujoče načrtovanje od začetka (isti vstop za vse).
Sankcije in nadzor	Pomanjkljiv nadzor nad obstoječimi javnimi objekti.	Strog nadzor gradbene inšpekcije in globe do 40.000 EUR.

Ustavnosodna praksa pritrjuje: Dostopnost ni več zgolj priporočilo ali naknadni popravek, temveč temeljna človekova pravica, vgrajena v sam temelj prostora.

Štiri desetletja razvoja: Od priporočil do bistvene zahteve

1984 - ZGO

Posebnih določb še ni.
Zgolj splošna gradbena
izhodišča.

1986 - Novela ZGO

Prvič uvedena zakonska
obveznost odpravljanja grajenih
ovir. Prehod od priporočil k
sistemski ureditvi.

2002 - ZGO-1, 17. člen

Prelomnica. Dostop in uporaba
objektov v javni rabi postaneta
bistvena zakonska zahteva.

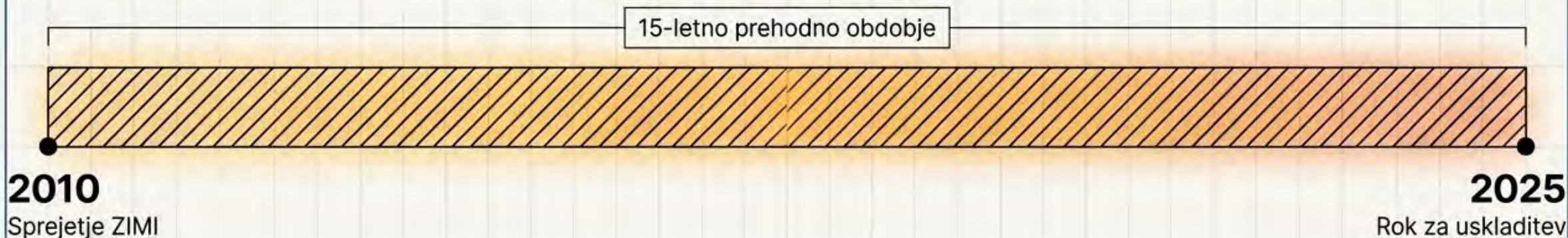
2018 - GZ, 24. člen

Največja vsebinska sprememba.
Uvedeno načelo univerzalne
graditve.

2022 - GZ-1, 32. člen

Krepitev načela. Izrecna
vključitev nujnosti
prilagojenih sanitarij ter
samostojne uporabe za vse.

11. december 2025: Konec 15-letnega prehodnega obdobja



Zakonodaja

Zakon o izenačevanju možnosti invalidov (ZIMI) je določil prehodno obdobje za prilagoditev obstoječih objektov v javni rabi.

Rok

**11. 12.
2025**

Zahteva

Odprava grajenih in komunikacijskih ovir v vseh objektih v javni rabi.

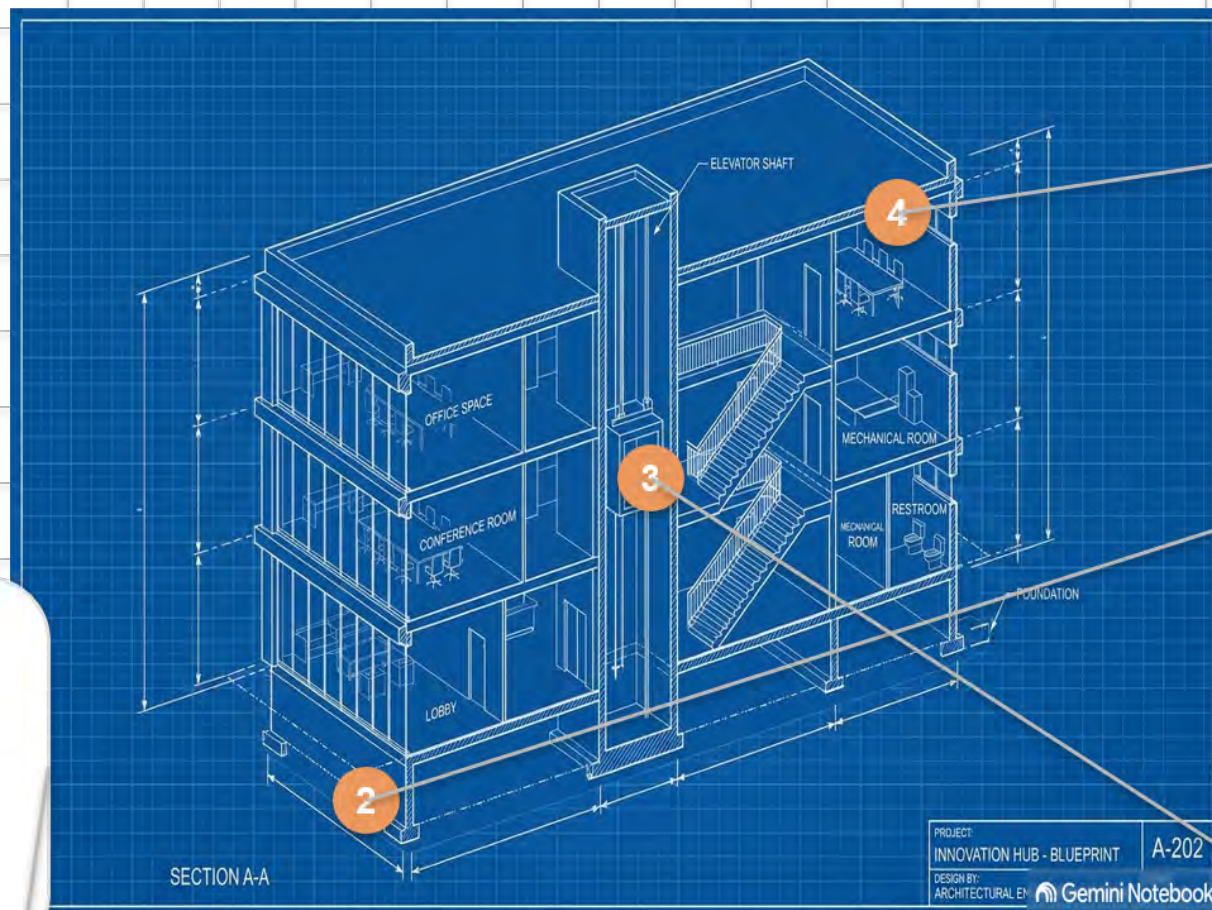
Status

Po tem datumu neprilagojeni objekti kršijo zakonodajo o prepovedi diskriminacije.

Univerzalna graditev v praksi (Pravilnik 2018)

1. Zunanost in prihod

Svetla višina poti najmanj 2,25 m.
Taktilne oznake za slepe in slabovidne
na stopnicah in prehodih.



4. Sanitarije (GZ-1, 32. člen)

Prilagojene sanitarije obvezne v objektih
v javni rabi. Omogočati morajo povsem
samostojno uporabo.

2. Vstopna točka (Glavni vhod)

Skupen vhod na istem mestu za vse
uporabnike. Višina praga največ 1,5 cm.
Svetla širina vrat najmanj 0,9 m.

3. Notranje komunikacije

Dvigala s primernimi dimenzijami.
Komunikacijske točke opremljene z
indukcijsko zanko (za gluhe in naglušne).

Stroga pravila za izjeme in »nesorazmerno breme«

Kdaj prilagoditev ni potrebna v celoti?

- ✦ Tehnična neizvedljivost (npr. statika objekta).
- ✦ Nesorazmerno breme (visoki stroški glede na korist).
- ✦ Kulturna dediščina (negativni vpliv na varovani objekt).



Obveznost lastnika

- ✦ Pripraviti mora pisno oceno (utemeljitev) o tehnični neizvedljivosti ali nesorazmernem bremenu.
- ✦ Oceno je treba trajno hraniti in jo predložiti inšpektorju ob nadzoru.
- ✦ Prilagoditev mora biti izvedena vsaj delno (npr. dostop do storitve), če popolna ni mogoča.

Kontrolni seznam za investitorje in načrtovalce



1. Vhod in pragovi: Ali ima objekt vstop na istem, glavnem mestu za vse uporabnike, z maksimalno višino praga 1,5 cm?



2. Vertikale in sanitarije: Ali lahko oseba na vozičku povsem samostojno uporabi dvigalo in prilagojene sanitarije (zahteva GZ-1)?



3. Senzorna prilagoditev: So v objekt dosledno integrirane taktilne oznake za slepe ter indukcijske zanke na informacijskih točkah?



4. Dostopnost storitev: Ali zasnova prostora omogoča, da prav vsak uporabnik dostopa do vseh storitev, ki jih javni objekt ponuja (zahteva ZIMI-D)?

Zaključek: Grajeno okolje za vse življenje

Več kot le zakon: Univerzalno oblikovanje ni le togo upoštevanje normativov in standardov; je družbena zaveza in znak vrhunske kakovosti arhitekture.

Pripravljenost na prihodnost: S premišljenim načrtovanjem dostopnih in prilagodljivih objektov gradimo trajnosten stavbni fond, odporen na prihajajoče demografske spremembe.

Oblikovanje za vse: Popolnoma dostopen prostor na koncu koristi vsem uporabnikom – od funkcionalno oviranih do družin, potnikov in starejših. Prostor, ki je dober za ranljive, je odličen za vse.



Dostopnost grajenega okolja za vse



Hvala za vašo pozornost!

Pavli Koc, univ.dipl.ing.arh

Ministrstvo za okolje in prostor